

Van papieren tijger naar handig plan

Groepsplannen effectief inzetten

Groepsplannen zijn een veelbesproken (en beklaagd) onderwerp. De plannen zorgen vaak voor meer frustratie en werkdruk dan voor betere lessen. Hoe kan een groepsplan je van dienst zijn om je onderwijs daadkrachtig vorm te geven?

TEKST EVELIEN BAKKER

Het groepsplan is terug te voeren op de 1-zorgroute (Clijsen et al., 2007). Deze zorgroute bevatte veel formulieren ter ondersteuning van de cyclus handelingsgericht werken (HGW-cyclus). Het eerste boek *Handelingsgericht werken* (Pameijer, Van Beukering, & De Lange, 2009) bevatte ook enkele formats ter illustratie en inspiratie: hoe kan een groepsplan planmatig handelen concretiseren? Doel was het doelgericht werken in de HGW-cyclus (waarne- men, doelen stellen, onderwijsaan- bod plannen, realiseren en evalueren) te ondersteunen. Dus een *middel* om planmatiger te werken. Onbe- doeld zijn deze formats helaas een *doel op zich* geworden met allerlei ongewenste effecten, zoals papieren

tijgers zonder eigenaarschap. Vraag aan een leerkracht waarom die zo'n enorm groepsplan maakt, dan is het antwoord vaak: 'Omdat het moet.' Maar van wie? Via intern begeleider, directie en bestuur kom je uiteindelijk uit bij de Inspectie van het Onderwijs. In het inspectiekader staat echter nergens dat groepsplannen verplicht zijn. Sterker nog, het nieuwe kader 'Ruimte in Regels' zet in op handzame en functionele plannen die het lesge- ven ondersteunen. Het nieuwe HGW- boek *Samenwerken aan schoolsucces* (Pameijer, 2017) bevat daarom geen enkel formulier meer. Het geeft alleen aan *wat* een groeps-, week- of dagplan kan bevatten en *waarom*. Het laat de uitwerking daarvan - het *hoe* - over aan het schoolteam: wat past bij onze school? Dan pas ontstaat

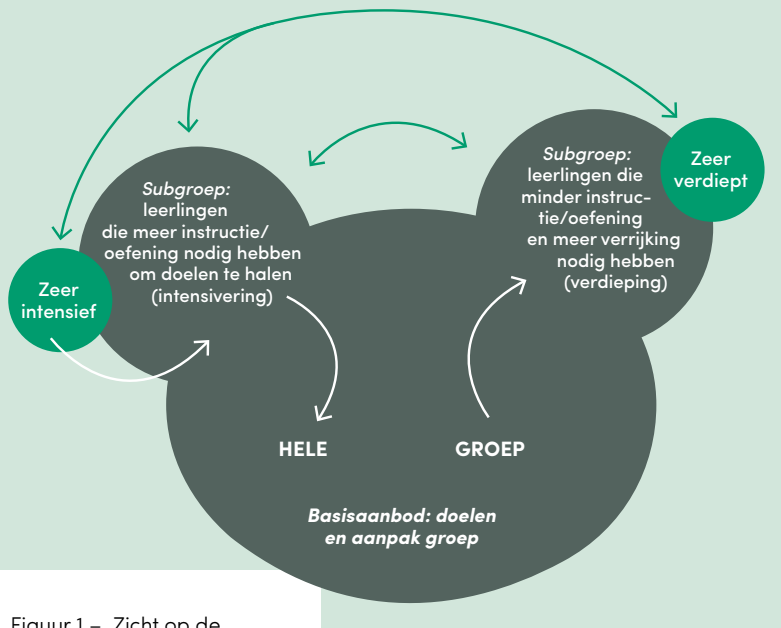
1. Bob en Joris spelen
 2. Jij draagt wij dragen
 moeten we, moet hij

- 1. Ciara, enkelvoud
- 2. Wiibi en Mo meervoud
- 3. Job, enkelvoud
- 4. Hij, enkelvoud

Een groepsplan is een hulpmiddel om de kwaliteit van je onderwijs te verbeteren: het bevat wat jij moet weten om goed les te geven

Good practice

In de praktijk zijn diverse handelingsgerichte vormen gevonden om effectief met plannen te werken. Een voorbeeld hiervan is het Mickey Mousemodel (zie figuur 1). Hiermee krijg je zowel inzicht in je groep als uitzicht. De witte pijlen in het model staan voor de doelen. Maak je de cirkels net zo groot als de aantallen leerlingen die erin zitten, dan heb je in één keer zicht op de samenstelling van je groep: wie zit waar? Stel dat het linker- of rechteroor onevenredig groot is, zou dit dan de basisgroep kunnen worden? Zijn er zogenaamde 'oorbellen' (leerlingen die zwakker of juist sterker zijn dan de oren van de Mickey Mouse, waarvoor aangepaste doelen gelden) aanwezig? Je kunt het model ook gebruiken om heterogene groepen te maken (de groene pijlen in het model). Een leerkracht over het Mickey Mousemodel: 'Het neemt je werk uit handen en zet de focus op het uitzicht op succes. Dat motiveert enorm.' Een andere leerkracht ging een stap verder door leerlingen zelf te laten kiezen waar ze zitten in de Mickey Mouse.

Figuur 1 – Zicht op de groep met een Mickey Mouse (Pameijer, 2017)

eigenaarschap en hebben leerkrachten er iets aan. Het streven is niet alleen SMARTI, maar ook KISS (Keep It Short & Simple).

WAAROM (G)EEN GROEPSPLAN?

Herken je de volgende gedachte: ik heb alles al in mijn hoofd, waarom moet het dan ook nog op papier? Menig leerkracht worstelt nog met de vraag waar een groepsplan voor dient. Waarom een groepsplan? Als de belangrijkste reden is dat 'het moet', zal het plan je waarschijnlijk niet helpen. Wat je wél wilt als leerkracht, is dat het de kwaliteit van je onder-

wijs verbetert: dat je behoudt wat al werkt en verbetert wat nog niet werkt. Dan is zo'n plan een hulpmiddel, houvast en geheugensteun, en helpt het je bij het voorbereiden, geven en evalueren van je lessen. Het bevat wat jij moet weten om goed les te geven. Lukt dit, dan zijn de baten hoger dan de kosten.

Hattie (2014) vergelijkt cyclisch werken met het koken van soep, met de soep als metafoor voor het einddoel dat je wilt behalen (zie voor deze metafoor www.jsw.nl/artikelen). De metafoor geeft weer dat je door middel van vooraf opgestelde ambities, tussentijdse reflectie en een eindevaluatie de effectiviteit van je onderwijs kunt plannen en vaststellen. Zonder idee van de soep die je wilt maken, is het lastig oordelen of je nog op koers zit. Zo ook bij het lesgeven: zonder vooraf gestelde doelen is het lastig vast te stellen of je leerlingen bereikt hebben wat in hun mogelijkheden ligt. Zonder doelen kun je niet 'scoren'. De uitspraak 'We zien wel waar het schip strandt' past hierbij. De kans op een 'self-fulfilling prophecy' ligt dan op de loer: 'Ik dacht al dat deze leerling heel zwak is met rekenen en inderdaad: alweer uitgevallen op de Cito, zie je wel.' Anderzijds kan een sterke leerling het leerdoel van de groep wel gehaald hebben, maar achteruit zijn gegaan in leerrendement. Ontbreekt het zicht hierop, dan is de kans klein dat de leerling de volgende periode onderwijs krijgt aangeboden dat aansluit bij zijn onderwijsbehoeften. Grip op de groep is dan ook het doel van een groepsplan. Het plan is geen doel op zich. De resultaten die je met de groep hebt bereikt, zijn geen toevallige uitkomsten, maar het gevolg van een kwalitatief sterk en berekend aanbod waarbij je de methode aanpast zodra nodig (in plaats van dat je die toepast).

OPBRENGSTEN VAN EEN GROEPSPLAN

Of het plan in de praktijk ondersteunend is, hangt mede af van wat een leerkracht, bouw of school ermee wil bereiken. Bespreek eerst de vragen: Wat moet het plan mij opleveren? Wanneer is het voor mij een zinvol plan? Heb je vastgesteld wat een plan moet opleveren, dan toets je het plan: zorgt het voor *overzicht*, *inzicht* en *uitzicht*? Leidt het tot een berekend aanbod voor de komende periode? Je kunt onderscheid maken tussen:

1. **het 'grote plan'**, waarbij je twee keer per jaar de opbrengsten van je onderwijs omschrijft (welke soep wil je precies maken?) en evalueert (de soep eten);

2. **kleine plannen** per week of dag (tussentijds proeven: zit je op koers richting die lekkere soep?).

Hoe concreter en beknopter geformuleerd is wat je wilt bereiken, hoe scherper het plan wordt. Voorkom lange teksten en overgeschreven doelen uit de methode. Noteer enkel en alleen de informatie die noodzakelijk is om (per vakgebied) zicht te hebben op het gewenste onderwijsaanbod. Dan noteer je bijvoorbeeld in een week- of dagplan de cruciale doelen, het globale aanbod voor de groep en alleen voor enkele leerlingen – ter herinnering – de onderwijsbehoeften (wat hebben zij extra nodig?). Door te plannen welke doelen je op verschillende vakgebieden zou willen halen en hoe je dit werkbaar maakt in een klas met diverse onderwijsbehoeften, stel je realistische verwachtingen aan jezelf en je leerlingen.

Een valkuil is dat een groepsplan blijft steken in het 'overzicht en inzicht'. Leerkrachten kunnen vaak de toetsgegevens analyseren en de leerlingen indelen, van 'uitzicht' is dan nog geen sprake. Dit geeft het gevoel een administratieve handeling te verrichten. Het ontbreekt nog aan een ambitieus verbeterplan: wat behoud ik (omdat het werkt) en wat verbeter ik (omdat het nog niet werkt)? De koppeling naar uitzicht is dus essentieel. Het volgen van resultaten kan worden uitgevoerd door een leerlingvolgsysteem, maar het vakmanschap zit in het ontwerpen van onderwijs naar aanleiding van een gedegen analyse. Start je met het maken van een plan, ga dan uit van de volgende stelregel: ondersteunt een format het dagelijks werk niet, dan is het (nog) niet handelingsgericht. Bewaak de balans tussen de tijd en energie die het kost om een plan te maken en de waarde die het oplevert. Ervaar je het plan als een zinvol, ondersteunend en richtinggevend werkdocument? Bepaal dan wat je wilt noteren en waarom.

HET 'HOE' VAN EEN GROEPSPLAN

Vervolgens geef je het plan zo efficiënt mogelijk vorm. Om de 'kosten' zo klein mogelijk te houden, dient de vraag altijd te zijn: wat is minimaal noodzakelijk om te noteren? Allereerst is het belangrijk om op schoolniveau na te denken over de vraag 'wat moet en wat mag'. Bij 'wat moet' gaat het erom welke informatie je moet hebben om goed les te geven en een doorgaande lijn in de bouw en school te garanderen. Daarnaast bevordert dit opbrengstgericht en doelgericht

werken. Welke elementen dient een overzicht of plan minimaal te bevatten? Deze kaders zijn nodig om te zorgen dat er schoolbreed effectief gewerkt kan worden, dat er zorg wordt gedragen voor een doorgaande lijn en dat teamleden ervaringen kunnen uitwisselen (leren van en met elkaar). Ook kunnen deze kaders helpen om aan te geven wat er komt te staan in de plannen: Zijn dit grote, langetermijndoelen van een half jaar? Plannen van vakantie tot vakantie? Per maand? Per week? Per dag? Met het oog op eenduidigheid geven plannen 'het wat' aan: onze plannen moeten deze informatie bevatten. De invulling daarvan – 'het hoe' – is aan de leerkrachten zelf. Zij mogen zelf bepalen hoe ze het zodanig uitwerken dat het hen ondersteunt. Bijvoorbeeld in de vorm van een format, mindmap of andere visualisering. Hoe hangt de kortetermijnplanning (lees: weekplanning) samen met het langetermijndoel (lees: groepsplan)? Hoe ondersteunt het groepsplan passend onderwijs aan een gemêleerde groep leerlingen? Creëer tijd om aan de plannen te werken, bijvoorbeeld tijdens een studiemoment. Zo is te voorkomen dat de drukke dagelijkse praktijk dit verhindert. Voorkom valkuilen, zoals het maken van een nieuw plan zonder het oude te evalueren, of doorgaan zonder tussentijdse momenten van reflectie (de 'soep' even proeven voordat je doorgaat). Hiermee verlies je essentiële informatie om te bepalen of het onderwijs tot nu toe daadwerkelijk passend is of dat je het voor deze groep, een groepje leerlingen of een individuele leerling moet aanpassen.

De literatuurlijst is te vinden op: www.jsw.nl/artikelen

Hoe concreter en beknopter geformuleerd is wat je wilt bereiken, hoe scherper het groepsplan wordt

EVELIEN BAKKER is leerkracht van groep 4 op basisschool De Marke in Amersfoort, orthopedagoog bij stichting KPOA en redactielid van JSW

Verder lezen?

Het Mickey Mousemodel en vele andere uitwerkingen van plannen waar leerkrachten trots op zijn, staan in bijlage 6.7 van *Samenwerken aan schoolsucces* (Pameijer, 2017). Meer informatie vind je op: www.hgw-noelle-pameijer.nl.

Op de hoogte blijven van de ontwikkelingen in het basisonderwijs?

Neem een abonnement op JSW

Ontvang 10 x JSW

JSW lezen op tablet en pc via Schooltas

Voor slechts €79,95 per jaar

6 special

Studenten ontvangen 50% korting

Krijg toegang tot het digitaal archief (>1.000 artikelen)

Visie op goed rekenonderwijs

Meer weten?
Ga naar www.jsw.nl of
bel 088-2266692